

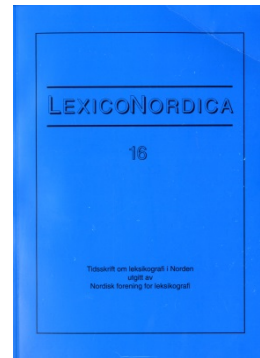
LexicoNordica

Titel: Ordforbindelser i Nudansk Ordbog og andre monolingvale almenordbøger

Forfatter: Christian Becker-Christensen

Kilde: LexicoNordica 16, 2009, s. 5-28

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>



© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Christian Becker-Christensen

Ordforbindelser i Nudansk Ordbog og andre monolingvale almenordbøger

The handling of multiword expressions causes some problems for general dictionaries with regard to the user's access to them, not only in paper versions, but also in electronic versions. In this article various location and presentation issues are discussed based upon the Danish dictionary Nudansk Ordbog and the larger Den Danske Ordbog, Den Danske Netordbog, the Swedish Nationalencyklopedins Ordbok and the Norwegian Bokmålsordboka considering factors such as production and reception.

1. Ordforbindelser i almenordbøger

Behandlingen af ordforbindelser i almenordbøger involverer flere spørgsmål vedrørende placeringen af dem, bl.a. hvordan de fordeles på ordbogens informationstyper, og hvor de placeres lemmatisk og infralemmatisk. Svarene herpå hænger sammen med forskelligartede brugerbehov. For almenordbøger der søger at imødekomme disse i nogle henseender modstridende behov, kan problemstillingen være lidt af et dilemma. Dette gælder først og fremmest for papirordbogen, men problemstillingen er også relevant for elektroniske versioner.

I artiklen her ses på behandlingen af ordforbindelser i *Nudansk Ordbog* (NDO)¹ sammen med fire andre monolingvale ordbøger: *Den Danske Ordbog* (DDO), *Den Danske Netordbog* (DDNO – som er konciperet som en produktionsordbog), *Nationalencyklopedins ordbok* (NEO) og *Bokmålsordboka* (BMO) med afstikkere til nogle engelske learnerordbøger: *Longman Dictionary of Contemporary English* (LDOCE) og *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (OALD).

¹ Nudansk Ordbog udkom første gang i 1953. Fra og med 14. udgave, 1990, er ordbogen versioneret også til elektronisk form. Med den reviderede udgave i 1996 (betitlet *Politikens Store Nye Nudansk Ordbog*) fik ordbogen en ændret struktur forskellig fra den i de forudgående femten udgaver og fremtrådte som en gennemført betydningsordbog. De nuværende udgaver er *Nudansk Ordbog* 19. udgave og *Nudansk Ordbog med etymologi* 3. udgave. De to versioner svarer til hinanden bortset fra at den sidste også indeholder etymologier. Hvis ikke andet angives, refererer henvisningen NDO til Nudansk Ordbog 19. udgave.

2. Hvad er ordforbindelser?

Nordisk leksikografisk ordbok (NLO) definerer termen ”ordforbindelse” som en ”syntagmatisk forbindelse av minst to graford som hyppig forekommer som en mer eller mindre konstant syntaktisk enhed” (et ”graford” er en ”gruppe af skriftegn som er avgrenset av mellomrom eller skilletegn”).²

Ordforbindelser kan således være fx *ad hoc*, *hele molevitten*, *røde hunde*, *stærk varme*, *gå i hundene*, *hanen galer*, *komme an*, *advare om*, *opnå enighed om*, *træffe et valg*, *gå en tur* og *fast besluttet*, men ikke fx *Det Europæiske Råd opnåede enighed om den fremtidige udvidelsesstrategi*. Sætningsformede forbindelser, talemåder som fx *kysten er klar* og ordsprog, fx *man skal ikke skue hunden på hårene*, som ”ikke tillater variasjon i enkelte deler av ordforbindelsen” (NLO: opslaget ”sentens”), er med NLO’s ord også at betragte som ordforbindelser (selv om de måske ikke rangerer så højt på frekvensbarometret).

Man kan diskutere om forbindelser der inkluderer metasproglige elementer, altså valensangivelser som fx *give nogen noget* el. *give ng ngt*, omfattes af definitionen i NLO. I denne artikel medregnes sådanne konstruktioner, såkaldte ”døde sprogrøver” (Svensén 2004:193), som ordforbindelser.

I kontinuummet mellem ordforbindelser som udgør ”en mer” og en ”mindre konstant syntaktisk enhed”, er der flere forskellige typer som kan udskilles efter forskellige kriterier (syntaktiske, pragmatiske, stilistiske, semantiske) og med nogen variation i terminologien, jf. fx Cowie (1998) og Braasch (2005), Brink (2006), Farø & Lorentzen (2009). I artiklen her betegner ”idiom” og ”kollokation” adskilte typer med hensyn til semantisk transparens sådan som disse termer er defineret i NLO. Til dels på tværs heraf bruges betegnelserne ”fraseverbum” og ”partikelverbum” (om verbum plus adverbialpartikel), ”flerordsterm” og ”forbindelse med unik komponent”. Betegnelsen ”fast ordforbindelse” bruges sammenfattende om idiommer og begrænsede kollokationer i modsætning til friere kombinationer. ”Fast ordforbindelse” svarer til ”fraseologisme” som defineret af Farø (2006): ”fraseologismer [er] præfabrikere-

² Almensprogets brug af ordet ”ordforbindelse” er noget bredere svarende til DDO’s definition af lemmaet ”ordforbindelse”: ”to el. flere ord i en mere el. mindre fast sammenhæng”, altså omfattende en hvilken som helst syntagmatisk, ikke nødvendigvis hyppigt forekommende forbindelse af ord. Jf. også Bergenholtz (2008:10, 18) om betegnelsen ”Wortkombination” som dækkende ”alle Formen von Kombinationen von Wörtern”.

de ordforrådsenheder, der *reproduceres af sprogbrugeren*” og udelukker således åbne kollokationer og frie kombinationer.³

3. Differentiering af ordforbindelser i almenordbøger

Det er ret få typer ordforbindelser der differentieres imellem i almenordbøger, jf. Atkins & Rundell (2008:166–167) om multiword expressions: ”Many dictionaries give specific treatment to compounds and phrasal verbs, but it is not usual for dictionaries to distinguish many subclasses of phrases.”

Implicit skelnes der mellem forskellige typer ved placering (lemmatisering over for indplacering i artiklen), ved sorteringsprincip (tegn for tegn- eller ord for ord-princippet, glatalfabetisk eller redealfabetisk ordning) og ved skrifttype (fed over for ordinær). Eksplicit ved i artiklen at indordne forbindelserne under forskellige etiketter eller tilføje en kommentar til dem, fx ”idiom”, ”kollokation”, ”ordsprog”, ”overført”, ”talemåde”.

I artikelstrukturen markerer DDO informationstyperne kollokationer, konstruktioner og faste forbindelser, de første ved symboler (henholdsvis firkant og skarpe parenteser), den sidste ved fed skrift. DDNO har kategorierne ”Kollokationer”, ”Idiomer” og ”Ordsprog” og placerer herudover fraseverber for sig med fed skrift. NEO har etiketterne ”Idiom” og ”Konstr[uktioner]”; partikelverber lemmatiseres. NDO markerer uden skelnen både faste forbindelser og konstruktioner ved fed skrift og benytter ellers kun etiketterne ”i forsk. forb.” og ”ordsprog”. BMO har ikke nogen særmarkering af ordforbindelser.

Forbindelser med og uden angivelser: Informationselementerne i ordbøger (og opslagsværker i det hele taget) fordeler sig på adresser (tematisk information) og angivelser (rematisk information);⁴ angivelser kan igen fungere som adresser for angivelser:

- 1 adresse: angivelse
- 2 adresse: angivelse = adresse: angivelse
- 3 adresse: angivelse

³ NLO definerer ”fast ordforbindelse” (og synonymt hermed ”fraseologisme”) kombinatorisk som en ”forbindelse av to eller flere graford som till sammen utgjør en fast og uforanderlig syntagmatisk enhet”.

⁴ NLO, Svensén (2004:100–1002).

Ordforbindelser som har status som adresse for angivelser, er først og fremmest leksikalske enheder som intenderes som primært søgbare. De står (1) som lemmaer eller (2) er indpasset med adresse til et lemma enten som sublemmaer eller med infralemmatisk placering og her som integrerede delbetydninger eller samlet i en syntagmatisk blok sidst i artiklen. Ordforbindelser som er adresser alene, kan være flerordstermer; forbindelser som er både angivelser og adresser, kan være idiomer i øvrigt.

Ordforbindelser der er angivelser uden at være adresse for oplysninger, (3), står adresseret til en bestemt betydning af lemmaet. Disse er kollokationer som eksemplificerer opslagsordets selektionsmuligheder i den bestemte betydning.

De tre former for præsentation omtales nedenfor i afsnit 4 (adresse), 5 (angivelse = adresse) og 6 (angivelse). For sig omtales derefter, i afsnit 7, konstruktionsangivelser, der i NDO står som angivelser der fungerer som adresser, (2), i modsætning til ordbøger som DDO og NEO hvor de behandles som angivelser alene.

Integreret og ikke integreret præsentation: Ved placering af ordforbindelser som integrerede delbetydninger (2) vægtes semantisk sammenhæng og hermed hensyn til produktion – hvordan man med det lemma man har søgt på, kan udtrykke en bestemt betydning eller bestemte betydningssammenhænge.

Ordforbindelser der står som lemmaer eller er samlet for sig i en blokstruktur (1, 2), kan figurere som mulige adresser for forskellige betydninger. I dette tilfælde fremtræder forbindelserne som mere selvstændige leksikalske enheder, og for så vidt de ordnes samlet i tilknytning til et lemma, vægtes her overskuelighed og søgbarhed for receptionsbrugeren.

Men præsentationen af ordforbindelser som betydningsuafhængige enheder kan indebære at de adskilles fra en mulig sammenhæng med delbetydninger hvorved informationsdybden under disse reduceres, fx når det gælder en verbalbetydnings slægtskab med betydningerne af et fraseverbum. Endvidere kan det ved denne præsentationsform være uklart for brugeren hvorvidt alle betydninger, også mere konkrete eller perifert brugte, er anført som angivelser til forbindelsen, eller om man skal søge andre steder efter disse. For idiomatiske forbindelser er denne problematik den samme som for sammensætninger som fx *kejserkrone* og *hestehale* der figurerer som lemmaer i kraft af en fremherskende idiomatisk betydning. Det hedder i forordet til *Svensk Ordbok* (SOB) at den ”triviala betydelsen” ikke anføres ved en række sammensætninger, af-

ledninger og partikelverber som fx *kejserkrona* og *hålla ut*. ”Under **kej-sarkrona** anføres sålunda inte betydelsen ’en kejsares krona’.” Mens den idiomatiske ordforbindelse står for sig, eventuelt med markering som ”särsk.” (SOB, NEO) eller ”ofø” (DDO), kan samme forbindelse i konkret betydning være anført som kollokation uden angivelse under en betydning til enkeltordslemma. Fx findes i NEO *göra sig* dels som opslagsord (med angivelsen ”särsk. göra et gott (estetisk) intryck”), dels under opslagsordet **göra** betydning 2 (i kollokationen *göra sig förstådd*).

4. Ordforbindelser som flerordslemmaer

Svensén (2004:124ff., 246f.) sammenfatter forskellige synspunkter på lemmatisering af ordforbindelser og omtaler forbindelser hvor ”det rör sig om ett enda begrepp”, dvs. især nominalfraser, og ”verbfraser” (partikel- og præpositionsverber, reflexive verber) som mulige flerordslemmaer.

Om idiomers siges det med henvisning til Jónsson (2003) at de burde ”rätteligen också få lemmastatus, men det stora problemet är där var i lemmalistan ett idiom skall placeras”, dvs. efter hvilket ord i forbindelsen de skal alfabetiseres, og hvordan sorteringen skal være, fx ved forbindelser som *en hård hund*, *falde i god jord*, *gøre sine hoser grønne*. En markant adskillelse af idiomers fra enkeltordsopslag vil ifølge Jónsson også kræve en tydeligere defineret skillelinje i forhold til andre ordforbindelser end det er realiserbart, og denne uklarhed kan gøre søgning efter ordforbindelser i det hele taget vanskelig for brugeren.

I det følgende omtales forskellige typer ordforbindelser som kandidater til, og hvoraf nogle almindeligvis figurerer som, opslagsord i almenordbøger.

Ordforbindelser med unikke komponenter som lemmaer: Ordforbindelser som *ad hoc*, *a la carte*, *big bang*, *coup de grace*, *in extenso*, *joint venture*, *key account-manager*, *nasi goreng*, *nature morte*, *worst case* er lemmaer i NDO og, så vidt de er medtaget, også i DDO og DDNO og i NEO og BMO, men alfabetiseret forskelligt idet NEO benytter ord for ord-metoden mens de øvrige sorterer efter det strengt alfabetiske princip, tegn for tegn-metoden. Disse fremmede forbindelser (Farø & Lorentzen 2009: xenofrasemer) er af den slags hvor et eller flere ord i forbindelsen ikke er selvstændige leksemer og dermed ikke lemmaer i ordbogen.

Tilsvarende forbindelser som indeholder en eller flere hjemlige komponenter (Farø & Lorentzen 2009: fraser med unik komponent), fx gå *bananas*, *hele molevitten*, *kende sin besøgestid*, *hulter til bulter*, *ikke en disse*, *på bedste beskub*, *rub og stub*, *sakke bagud*, *ulv i fåreklæder* lemmatiseres derimod ikke, men står under et hovedord i forbindelsen. Funktionelt kan dette være begrundet i at der i disse forbindelser indgår genkendelige ord, og at ordbogsbrugeren (som ikke er klar over at der er tale om en fast forbindelse) derfor med større sandsynlighed kan forventes at søge oplysning under det enkeltord han ikke forstår, fx under *bananas*, *molevitten* eller *fåreklæder* (i hvilket sidste tilfælde han i NDO og DDO henvises til at se under *ulv*).

Der kan være en vis forskellighed mht. hvor en forbindelse med en komponent der også er lemma i ordbogen, skal søges. Således er *status quo* lemma i NDO, DDO, DDNO og BMO, men idiom under *status* i NEO. Ligeledes kan man finde *bøf stroganoff* under *stroganoff* i NDO, mens *biff stroganoff* kun findes under *biff* i NEO. I ordbøger med etymologier kan lemmatiseringen *status quo* og *stroganoff* være yderligere begrundet ved at disse så figurerer som adresse for de etymologiske oplysninger.

Lemmativering når der er tvivl om sær- og sammenskrivning: En anden slags lemmakandidater er forbindelser som *for nylig*, *for øvrigt*, *hver anden*, *i alt*, *i dag*, *i stykker*, *i øvrigt*, *godt nok*, *lige meget*, *nej tak*, *om bord*, *over kors*, *på ny*, *selv tak*, *til sidst*, *uden videre*, *ved lige*. Det er forbindelser som ikke nødvendigvis er af idiomatisk karakter, men er sådanne hvor brugeren i særlig grad kan være i tvivl om sammenskrivning eller særskrivning og derfor om forbindelsen skal søges lemmatiseret som enkeltord. Mange af dem er præpositionsforbindelser med især tryksvag præposition, og det er en gruppe hvis medlemmer fra tid til anden er genstand for ændringer i den ortografiske normering mht. sær- og sammenskrivning (Becker-Christensen 2004:43–44).

De er da også at finde som lemmaer i retskrivningsordbøger (i Dansk Sprognævns *Retskrivningsordbogen* første gang med 2. udgave 1996) og står som sådanne også i NDO og BMO hvor der henvises til omtale af forbindelserne ved opslag på et af ordene i forbindelsen, og i DDNO hvor de er selvstændige artikler. I DDO og NEO er sådanne forbindelser kun lemmatiserede hvor de alternerer med en sammenskrevet form.

Flerordstermer som lemmaer: En tredje type lemmakandidater er flerordstermer (Farø & Lorentzen 2009: ”semitermer”), begrebsudtrykkende nominalfraser som fx *armeret beton*, *blind vej*, *dommens dag*, *flyven-*

de hund, gul feber, det gyldne snit, hvid dværg, moderne gennembrud, røde hunde, rødt lys, tektonisk plade, zoologisk have.

Sådanne forbindelser er i vidt omfang opslagsord i leksika, fx i *Den Store Danske Encyklopædi* som har fx *hvid dværg, gyldne snit, moderne gennembrud og røde hunde* som stikord. Men disse forbindelser lemmatiseres ikke i danske almenordbøger, fx ikke i NDO og DDO (dog *røde hunde* i DDNO), og heller ikke i NEO eller BMO hvor de står opført under et enkeltordslemma. Engelske learnerordbøger som LDOCE og OALD lemmatiserer forbindelser som *red blood cell, red card, red meat* og *red pepper* på alfabetisk plads (efter princippet strengt alfabetisk, tegn for tegn-metoden); ældre udgaver af OALD har sådanne særskrevne forbindelser opført redealfabetisk som sublemmaer.

En undtagelse til det at danske almenordbøger stort set ikke optager flerordstermer som lemmaer, er dog gruppesammensætninger som indeholder en bindestreg, fx *mund til næse-metode, væg til væg-tæppe* og *fuldt stop-skilt* (men ikke sådanne som fx *hvid slavehandel*) og ligeledes sammensætninger med fælles orddel, fx *jord- og betonarbejder, mund- og klovsyge*. Dette forhold gælder også i NEO, fx *mun-mot-munmetoden*, og i BMO, fx *mun-til-mun-metoden* og *mun- og klauvsjuka*.

Endelig lemmatiseres som regel også flerordsproprier i de ordbøger der medtager proprier (således NDO), fx *Guldborg Sund, Hvide Sande, Nissum Bredning*.

Fraseverber som lemmaer: NEO (og SOB) har forbindelser som fx *gå an, gå hem, gå till, gå över* og *göra sig, komma sig* som lemmaer på alfabetisk plads. Det er forbindelser af verbum plus adverbialpartikel eller reflektivt pronomen som har en unik betydning (fx *gå till*), eller som ud over en ikke anført konkret betydning har en overført betydning hvilket markeres ved ”särsk.” (fx *gå hem*).

NEO (og SOB) alfabetiserer efter ”ord-för-ord-principen”. Herved opnår man at forbindelserne står i nær tilknytning til enkeltverbet som fungerer som en overordnet adresse, jf. NEO (Förord side 2): ”Det är som synes en fördel, att ett verb i ordboken får stå tillsammans med motsvarande partikelverb”.

Partikelverber og refleksive verber er særligt egnede til at blive udskilt på denne måde som gruppe da verbet, som er kernen i forbindelsen, står som det første ord. Ved andre forbindelser: flerordstermer eller andre typer af idiomer, vil man ikke nødvendigvis få en tilsvarende sammenhængende gruppering i tilknytning til et hovedord i forbindelsen. Man kan sige at man ved lemmatisering af partikelverber får ud-

grænset en bestemt genkendbar type som så ikke belaster omfanget af den enkelte artikel.

LDOCE og OALD indordner fraseverber som sublemmaer, dvs. de er her ligesom i NEO sorteret efter ord for ord-princippet, men er markeret som sublemmaer ved en mindre punktstørrelse end det overordnede lemma. Mens NEO gennemfører ord for ord-princippet i det hele taget, fx kommer *ad hoc* før *adagio*, så anvendes dette princip i LDOCE og OALD kun for fraseverber; øvrige forbindelser (*ad hoc*, *red meat*) alfabetiseres efter tegn for tegn-princippet.

DDO, NDO og BMO udskiller ikke fraseverber som særlig gruppe. Disse ordbøger benytter tegn for tegn-princippet for lemmaer. DDNO adskiller fraseverber som de sidste betydningsnumre i den enkelte artikel.

5. Ordforbindelser som adresser i mikrostrukturen

Ordforbindelser som findes indplaceret som infralemmatiske enheder med angivelser, er dels flerordstermer og fraseverber, dels andre faste forbindelser end de ovenfor omtalte. Disse er idiomatiske forbindelser som fx *gå i hundene*, *en hård hund*, *på høje tid* og *over skyerne er himlen altid blå*, men kan også være prægnante kollokationer som fx *træffe et valg* og *træffe forberedelser* hvor antallet af kollokatorer, her støtteverber, er begrænset, og fx *i aften*, *om aftenen*, *i timen* og *om året* hvis komposition, morfosyntaks og semantik er underlagt specifikke regler.

Et placeringsspørgsmål drejer sig her om under hvilket lemma de skal stå, og videre om krydshenvisninger og om sortering (alfabetisk, kategorielt, semantisk) hvis der er flere samlet i en gruppe, jf. Svensén (2004:247ff.) og jf. Lorentzen (1996) om principper herfor i DDO.

Et andet spørgsmål er hvor disse forbindelser skal stå i artiklen: integreret under opslagsordets enkelte betydninger eller sammenført i en form for blok. Dette har at gøre med de forskellige brugerbehov produktion og reception. Men også forhold som overskuelighed i tunge artikler som fx *gå* og *hånd* kan spille en rolle og tale for udskillelse af sådanne ordforbindelser i en samlet blok. Desuden kan mere jordnære redaktionelle hensyn som økonomi have en finger med i spillet, et stramt budget kan motivere en samlet placering af idiomer i en slutblok; som Svensén (2004:421) siger om en sådan blokredigering: ”Systemet innebär naturligtvis en stor lättnad för lexikografen, som inte behöver grubbla över fördelningen på de olika delbetydelsena.”

Ud fra et produktionsperspektiv indordnes ordforbindelser der er knyttet til et lemma, så vidt muligt integreret under de grundbetydninger som de har semantisk relation til. En polysem ordforbindelse kan således stå flere steder i artiklen. NEO indordner idiomatiske forbindelser (bortset fra partikelverber, jf. ovenfor) under de relevante betydninger med etiketten ”Idiom”. BMO integrerer faste forbindelser under delbetydninger hvor de står sammen med eksempler som ikke har angivelser.

Ud fra receptionssynspunktet står forbindelserne i større artikler mest overskueligt ordnet alfabetisk, samlet i én blok. Her får man (i ordbøger hvor man ikke kan søge direkte på en ordforbindelse) det hurtige overblik til at finde det udtryk man søger. En sådan ordning understreger endvidere ordforbindelsernes status som selvstændige leksikalske enheder uafhængigt af eventuelle relationer til betydninger under lemmaet. Den enkelte forbindelse har således her en beskrivelse som kan omfatte flere forskelligartede betydninger.

Mest indlysende kandidater til samlet særplacering er idiomer, som ”kan sies å ha en klarere status som adresser og et mer uklart adresseringsforhold til lemmaene enn de ordforbindelser som i høyere grad viser karakteristiske egenskaper til lemmaet [...]” (Jónsson 2003:154), specielt sådanne idiomer hvor komponenternes betydninger ikke har noget umiddelbart at gøre med betydningen af forbindelsen, fx *på mærkerne, gå agurk, tage billetten, holde vand*.⁵

DDO samler ”faste udtryk” (DDO bind 1:45–46) i bunden af artiklen ordnet alfabetisk, før orddannelse og etymologi. De står her med omtrent samme angivelser som lemmaet. Gruppen omfatter bl.a. idiomer som fx *bøje i neon*, flerordstermer (”faglige udtryk”), fx *armeret beton*, fraseverber (”som består af et tryksvagt verbum og en trykstærk præposition eller et trykstærkt adverbium, og som har en betydning der ikke altid kan forudsiges alene på grundlag af enkeltordene”), fx *banke op, dække af*, stivnede former som fx *ved aftenstide* og refleksive verber, fx *anstrengte sig*.

Produktionsordbogen DDNO har idiomer ordnet under de forskellige betydninger af lemmaet, mens fraseverber og i nogle tilfælde andre forbindelser, fx *være glad for, i godt humør*, står ordnet alfabetisk som de sidste betydningsnumre under lemmaet med samme angivelser som lemmaet (bl.a. kollokationer, eksempler og idiomer). Den samlede opstilling af fraseverber sidst i artiklen frem for placering under relaterede

⁵ Jf. Svensén (2004:242) distinktionen ”helidiom” over for ”halvidiom” og Atkins & Rundell (2008:171) ”figurative compounds” (*lame duck*) over for ”semifigurative” og ”functional compounds” (henholdsvis *high school* og *police dog*).

betydninger hænger øjensynligt strukturelt sammen med at de har samme typer angivelser som lemmaet hvilket grupper under enkelt-betydninger, ”Idiomer” og ”Kollokationer”, ikke har – de første har betydningsforklaringer, de sidste er blot angivelser uden tilknyttet videre information. Men i øvrigt kan det store antal eksemplificerede ordforbindelser være motiverende for udskillelsen af fraseverber som særgruppe. Til søgeresultatet *komme* (vb.) er der 74 betydningsnumre hvoraf 5–74 er verbalforbindelser. Betydning 1 ’bevæge sig hen til et sted’ har på idiomknappen tilordnet 172 ordforbindelser.

Som ved enhver sådan opdeling er der den omkostning at det i nogle tilfælde kan være vanskeligt at afgøre hvor man skal finde hvad. Fx står i DDNO *komme i tanke(r) om* som idiom under *komme* betydning 1, mens *komme i betragtning* står som selvstændig forbindelse med betydningsnummer 21; i nogle tilfælde er dette problem løst ved dobbelt-præsentation, fx ved *komme på tale* som står i begge grupper. Som elektronisk ordbog kan DDNO give de to typer forskellig status idet idiomerne kan skjules, mens øvrige faste forbindelser med adressestatus bliver stående som faste indgange.

Integrerede og bloksammenførte forbindelser i NDO: I NDO 1.–15. udgave blandes forklarede idiomer og uforklarede sprogbrugseksempler, fx i artiklen *land*:

land [...] *trække i l.* slå af på sine krav, modificere sine udtalelser; [...] *lægge til l.; føre krig til lands*; [...]

I større artikler udskilles særlige ordforbindelser for sig ordnet under bl.a. præpositioner og adverbier som lemmaet kombineres med, hvilket afspejler redaktionen i ordbogens oprindelige hovedkilde *Ordbog over det danske Sprog* (ODS), fx:

hånd [...] **B.** forbind. m. verb.: *give (række) én en (hjælpende) h.*; *holde hånden over én* beskytte én; [...] **C.** forbind. m. præp. og adv.; [...] **i:** *stå, være i Guds h.*; *broderiet er udført i hånden* (modsat ’på maskine’); [...]

komme II [...] **C.** reflexivt: *k. sig:* blive rask. – **D.** i forbind. m. præp. ell. adv.; **af:** *hvad kan det k. af?*; [...] – **sammen:** *k. sammen med* (omgås) én; [...]

I nyere udgaver af NDO (fra 1996) er ordforbindelser ikke ordnet efter bestemte samforekommende præpositioner, adverbier eller andet. Faste ordforbindelser som har angivelser, er selvstændige indgange, fremhæ-

vet med fed skrift, og kan hermed ud over forklaringer også have tilordnet brugseksempler, synonymer og oplysning om orddannelse. De er placeret dels som delbetydninger (som overordnede betydningsnumre eller samordnet med og underordnet andre betydninger), dels i større artikler som blok i bunden af artiklen under etiketten ”i forsk. forb.” hvor de står ordnet alfabetisk. Det er fortrinsvis forbindelser med svag semantisk affinitet til lemmaet som blokplaceres. Ordsprog er udskilt for sig. Et eksempel er artiklen *hånd* med seks integrerede ordforbindelser og 52 placeret i blokken ”i forsk. forb.”:

hånd

- 1 [...] *han holdt hende i hånden* [...]
gå hånd i hånd med ng holde hinanden i hænderne mens man går ◊
børnene gik hånd i hånd ned ad gaden
i hånden lavet med hænderne og ikke på maskine ◊ *han havde lavet lystemagen i hånden; skrive brevet i hånden*
 [...]
 4 i forsk. forb.:
 [...]
gå hånd i hånd med ngt passe godt sammen ◊ *det konstruktive og det kritiske kan sagtens gå hånd i hånd*
i sin hule hånd udtryk for at man har kontrol over noget ◊ *han havde tilskuerne i sin hule hånd*
 [...]

Et andet eksempel på denne partielle integrering er *aften* hvor frekvente forbindelser som *i aften, om aftenen, sen aften, tidligt på aftenen* er adskilt fra blokplacerede forbindelser som fra *få en aften ud af det, glad aften, spise til aften*. Der er her en semantisk samlet gruppering af tidsudtryk frem for en alfabetisk opsplitting af dem i en blok med andre faste forbindelser.

Denne fordeling i NDO (som dog endnu ikke er ganske gennemført) er et forsøg på at afveje en såvel produktions- som receptionsorienteret tilgang – selv om man kan sige at produktion herved står over reception idet det sidste brugerhensyn taler for en samlet placering i slutblok som i DDO.

6. Ordforbindelser som angivelser alene

Ordforbindelser der i almenordbøger kandiderer til at stå som angivelser uden selv at have angivelser, er transparente samforekomster som fx

træffe et valg, snævre normer, højt humør, stærkt beruset, bygge et hus, gul blomst. Sådanne forbindelser står som angivelser til bestemte betydninger. De er relevante for den der bruger ordbogen til produktion, for receptionsbrugeren kan de være et supplement til betydningsforklaringerne.

Der er i første række tale om kollokationer hvor der er stærke restriktioner på kollokatorerne, fx *træffe et valg, snævre normer, højt humør, stærkt beruset*, og hvor disse eventuelt forstås alene ud fra sammenhængen med basen, jf. Svensén (2004:208ff.). Afgrænsningen af disse i forhold til hvad der registreres som adresse for angivelser er flydende, og praksis for hvornår en ordforbindelse som angivelse opføres med status som adresse eller ej, er da også forskellig i de forskellige ordbøger.

Men ordforbindelser der står som angivelser alene, kan også være friere kombinationer som kan anses som typiske for en bestemt betydning, fx *bygge et hus, læse en bog, et højt træ*, jf. Trap-Jensen (1996) om udvælgelse på grundlag af psykologisk typikalitet. Endelig kan der være tale om rent frekvensbaseret udvælgelse, jf. Svensén (2004:208ff.) om korpusorienterede over for systemorienterede opfattelser af kollokationsbegrebet.

Det kan være forskellige typer kollokationer der er ordbogsrelevante ud fra henholdsvis en receptions- og en produktionsorienteret tilgang. I det sidste tilfælde er vigtige forbindelser sådanne hvor valget af kollokator er arbitrært uanset graden af betydningens kompositionalitet (Braasch 2005:114, Svensén 2004:217), fx *træffe et valg, snævre normer*. Bergenholtz (2008) argumenterer for at et bredt udvalg af friere kombinationer, også forbindelser som fx *købe en bog, se en fugl, røre ved en fugl*, er ordbogsværdige som relevante i produktionsordbøger – og som mulige i den elektroniske udgave hvor pladsproblemet ikke er påtrængende.

Kollokationer præsenteres som oftest som minimale syntagmatiske enheder, men kan også stå som en del af et sætningseksempel. Elementer af friere kombinationer kan endvidere være eksemplificeret i definitionen af den pågældende betydning, jf. Svensén (2004:221).

DDO adskiller kollokationer ("Sprogbrugseksempler", DDO bind 1: 42–43) som afdeling for sig før sætningsformede eksempler ("Citater").

I NEO præsenteres kollokationer dels som minimale enheder ikke adskilt fra sætningsformede eksemplensætninger, dels som integrerede i sætninger. Udvalget er receptionsorienteret, jf. Malmgren (2008:154): "The examples have been chosen to illustrate the definitions in the best

possible way. This does not always favour the description of collocations." I NDO er den kollokationelle eksemplificering i form af minimale enheder blandet med sætningsformede eksempler, i princippet bestemt af semantisk og syntaktiske graduering.

DDNO, som "primært er tænkt som hjælpeværktøj i forbindelse med tvivl og usikkerhed, når man skriver en dansk tekst" (DDNO: Om ordbogen), medtager mange kollokationer, heriblandt sådanne som må betegnes som frie kombinationer, fx *få en guldtand*, *have en guldtand*, *have flere guldtænder*, *stjålne guldtænder*, *trække guldtænder ud*. De står ordnet alfabetisk under deres egen etiket "Kollokationer" før "Eksempler".

7. Konstruktioner

Om informationstypen konstruktionsangivelser i almenordbøger siges det i NLO at disse som regel er "konsentrert om de syntagmatiske egenskaber som i større eller mindre grad er specifikke for lemmaet", fx *lete etter noe*, *glad for noe* og *kritikk mot noe* for henholdsvis verber, adjektiver og substantiver. I DDO's brugervejledning (DDO bind 1:38) giver de "oplysninger om hvordan opslagsordet kan bygges sammen med andre ord (eller orddele) til almindelige grammatiske konstruktioner i moderne dansk".

Konstruktionerne står i DDO sidst i de enkelte delbetydninger med mønstre som fx "[NGN/NGT advarer NGN (om at+SÆTNING/NGT/NGN)]" (til *advare* betydning 1). NEO har en tilsvarende detaljeret præsentation sidst i delbetydningerne markeret med etiketten "Konstr.". BMO, NDO og DDNO har ikke nogen særskilt gruppering af konstruktioner. DDNO præsenterer forbindelser som *forære nogen noget* under etiketten "Kollokationer", men i flere tilfælde er der ikke nogen generel præsentation af konstruktioner, fx under *give* kun kollokationer som *give nogen en gave*, *give nogen et kys* og *give blomsterne vand*.

Angivelse af konstruktioner har som informationstype berøring med angivelse af kollokationer og andre, frie eksempler. Således kan de døde sprogrøver eksemplificeres og udbygges i disse mere levende typer, jf. NEO (bind 1: Inledning): "Valenssuppgifterna syftar till att ge huvudragen i konstruktionerna. Många gånger men inte alltid kan typerna återfinnas bland de syntaktiska exemplen." Men afgrænsningen af informationstypen konstruktioner kan også være problematisk idet forbindelser med indskrænkede selektionsrestriktioner kan ligge nær præsentation som kollokationer eller faste forbindelser med angivelser, jf.

Nimb (1996) som redegør for overvejelserne vedrørende placering af forbindelser med støtteverber i DDO, og Braasch (2005:101, 110–111) som diskuterer *begå* (*forbrydelse, indbrud, ...*) og (*gøre*) *anskrig* som sådanne grænsetilfælde. Der er da også en vis variation i behandlingen af de herhenhørende typer i forskellige ordbøger. Fx anføres *begå selvmord* som konstruktion i DDO, som del af et syntaktisk eksempel i NEO og som fast forbindelse med betydningsangivelse i NDO; *om dagen* er placeret som fast forbindelse i DDO og NDO, men som konstruktion i NEO.

Konstruktioner i NDO: I NDO er konstruktionsangivelser opført som adresse for betydningsangivelserne og er ikke adskilt formelt fra anførelse af faste ordforbindelser (bortset fra at de ikke optræder i blok sidst i artiklen medmindre de er udbygning af en angivet fast ordforbindelse). Fx:

disponere

- 1 træffe beslutning om noget, især i en virksomhed ◊ *her i firmaet er det chefen selv der disponerer; han disponerede forkert*
- 2 **disponere** **ngt** strukturere og sammensætte en tekst ◊ *disponere stoffet; foredraget burde have været bedre disponeret*
- 3 **disponere** **ng for ngt** give nogen anlæg for noget, fx en sygdom ◊ *denne form for levevis disponerer for dårligt hjerte*
- 4 **disponere** **over ngt** have ret til at råde over nogen el. noget ◊ *træneren disponerer over tre af verdens bedste spillere; jeg disponerer over lejligheden fra den 1.*

Denne form for præsentation, som har modsvarigheder i bl.a. LDOCE og OALD, giver brugeren orienteringspunkter for de enkelte betydninger og viser samtidig hvilke præpositioner der selekteres af lemmaet i den pågældende betydning. Uden fremhævelse af konstruktionerne vil artiklen *disponere* kunne se sådan ud:

disponere

- 1 træffe beslutning om noget, især i en virksomhed ◊ *her i firmaet er det chefen selv der disponerer; han disponerede forkert*
- 2 strukturere og sammensætte en tekst; [disponere ngt] ◊ *disponere stoffet; foredraget burde have været bedre disponeret*
- 3 give nogen anlæg for noget, fx en sygdom; [disponere ng for ngt] ◊ *denne form for levevis disponerer for dårligt hjerte*
- 4 have ret til at råde over nogen el. noget; [disponere over ngt] ◊ *træneren disponerer over tre af verdens bedste spillere; jeg disponerer over lejligheden fra den 1.*

En sådan udformning svarer til den i DDO hvor præpositionsvalg i grundbetydningerne må vises som konstruktioner, også selv om en præposition er obligatorisk i bestemte betydninger som fx *disponere for* og *disponere over* – ordforbindelser som adresser har plads som ”faste udtryk” sidst i artiklen (her står fx *holde på* (i overført betydning) og *gå ind for*). NEO har i enkelte tilfælde et lidt andet princip idet præpositionen kan være anført i parentes ud for det relevante betydningsnummer, fx *hålla* i betydning 8 ”(med prep. *på*)” (men ikke ved *disponera* med obligatorisk *för*).

Med præsentationsformen i NDO fremtræder både konstruktioner og faste ordforbindelser som betydningsindgange markeret som sådanne med fed skrift. Der er således ikke en opsplitting i fremvisningen af præpositionsforbindelser som den der er indbygget i DDO. Desuden kan faste forbindelser, ligesom de rene konstruktioner, have angivet ”ng” og ”ngt” som objekt eller styrelse for præposition. Eksempler på kollokatorer kan inddrages i konstruktionsangivelserne hvor der er tale begrænset selektion, fx som specificering og eksemplificering af et objekt: *stille ng {et spørgsmål/en opgave/.}* i stedet for blot *stille ng ngt*.

Et yderligere aspekt ved at præsentere konstruktioner som adresser er at disse og ikke lemmaet alene er definiendum for definiens, og at traditionelt formulerede betydningsforklaringer dermed i højere grad er substituerbare for adressen ved transitive verber idet adressen her er ordforbindelsen og ikke lemmaet. Det markeres herved også hvorvidt en aktant i definitionen er indeholdt i et intransitivt verbum eller er udtrykt i et led uden for dette ved et transitivt verbum, fx at definitionen til *lyve*: ”med vilje ytre noget som ikke er sandt” ikke forudsætter et objekt for verbet i modsætning til fx *fingere*: *fingere ngt* ”give noget udseende af at det er anderledes end det er i virkeligheden”. NEO, som også hylder princippet om substituerbarhed ved verbumdefinitioner, anfører ikke konstruktioner som adresser, men formidler substituerbarhed med lemmaet ved at sætte aktanterne i parentes eller skrive dem med småt, fx *ge*: ”låta (ngn) få ngt föremål, värde e.d.”; jf. Svensén (2004:286–289) om forskellige former for substituerbart formulerede definitioner af transitive verber.

En præsentationsform som den i NDO sætter begrænsninger på hvor detaljerede konstruktionsmønstre der vises. Fremstillingen i NDO er desuden i flere tilfælde ret grovmasket, og den kan på ingen måde sammenlignes med de syntaktiske angivelser i DDO. Det er få, typiske valensmønstre der angives. Angivelserne *bede ng om ngt* og *give ng ngt* dækker således også mønstrene *bede om ngt* og *give ngt til ng*. Det sam-

me gælder ved faste forbindelser, fx *gå hånd i hånd med* ng som også står for konstruktionen med flertalssubjekt uden tilknyttet præpositionsforbindelse: *de går hånd i hånd*. Den simplificerede konstruktionsanførelse virker her sammen med angivelserne i sprogbrugseksemplerne sådan at konstruktionsmønsteret kan ses differentieret i de sprogbrugseksempler der angives. Der nævnes ikke, som i DDO, subjekt for verberne i konstruktionerne. Og objektet eller styrelsen ”ngt” står for substantiver såvel som sætninger og infinitivforbindelser.

8. Søgning på ordforbindelser

Ved søgning på oplysning om en ordforbindelse kan ordbogsbrugeren have fokus på et enkeltord og dettes kombinerbarhed med andre ord eller på ordforbindelsen som sekvens.

I det første tilfælde kan det antages hovedsagelig at dreje sig om kollokationer og konstruktioner, og at brugerens søgning især vil være produktionsorienteret. Fx hvilken præposition *advare* skal kombineres med, om *valg* kan kombineres med *gøre*, *tage* eller *træffe* som støtteverbum, om *kontakt* skal kombineres med *med* eller *til*, eller om man skal bruge *smalle*, *snævre* eller et andet adjektiv i forbindelse med *normer*.

I det andet tilfælde, direkte søgning på en ordforbindelse som brugeren har i tankerne, kan det antages hovedsagelig at dreje sig om flerordstermer og idiomer, og søgningen vil her formentlig især være receptionsorienteret.⁶ Søgestrategien vil være søgning på hele forbindelsen eller en del af den, herunder blot et enkeltord.

Men der kan herudover være tale om søgning på et enkeltord (med henblik på oplysning om fx betydning) i tilfælde hvor brugeren ikke er klar over at dette er at opfatte som en del af en fast ordforbindelse. Det kan fx være hvor ordet forekommer med en særlig betydning i en bestemt sammenhæng: *blind: blind vej* eller *hund: røde hunde*. Eller hvor ordet kun forekommer som en del af en fast forbindelse: *hoc: ad hoc* eller *molevitten: hele molevitten*. Der kan da også her være søgemæssig ræson i at sådanne ordforbindelser står under eller i tilknytning til et enkeltordslemma, eller hvor der er tale om lemmatiserede forbindelser

⁶ Men jf. *Ordbøgerne over Faste Vendinger* (idiomordbogen.dk) hvor søgning på idiomer til tekstproduktion er en selvstændig funktion: ”Jeg søger information i ordbogen i forbindelse med, at jeg [...] skriver en tekst med en bestemt fast vending [...] skriver en tekst og søger efter en fast vending med en bestemt betydning”, og jf. Farø (2004) og Almind, Bergenholtz & Vrang (2006) som omtaler produktionsrelevante søgninger på idiomer.

med unik komponent, at disse komponenter står som opslagsord med henvisning til forbindelsen, fx ”*hoc: se ad hoc*”.

I papirordbogen lettes receptionstilgang til ordforbindelser ved udskillelse og markering af disse i ordnede særgrupper, som lemmaer eller som indgange i en syntagmatisk blok, frem for integreret placering. En præsentation i slutblok som i DDO giver således mulighed for hurtig visuel lokalisering af søgestrengen (jf. Bergenholtz 2009). En forudsætning for hurtig tilgang er naturligvis at det står nogenlunde klart for brugeren efter hvilke principper forskellige slags ordforbindelser fordeles i ordbogen (som lemma eller i blok og efter hvilket alfabetiseringsprincip).

I den elektroniske ordbog, hvor der er flere søgemuligheder, spiller placeringen af ordforbindelserne ikke helt samme rolle som i papirordbogen for så vidt det gælder fremsøgning af en given ordforbindelse. I princippet kan en sådan søgning på infralemmatisk placerede forbindelser have samme primære status som søgning på lemmaer.

Den elektroniske ordbog har større kapacitet end papirordbogen og kan indoptage og præsentere større datamængder med større lethed end papirordbogen. Men et springende punkt er stadig om struktureringen af data er af en sådan art at brugeren hurtigt kan fremsøge en bestemt information og ikke drukner i mængden af data. Bergenholtz (2008) pointerer at udvalget af ordforbindelser bør være afhængigt af ordbogens funktion, og at brugeren i den ideale ordbog skal kunne vælge mellem forskellige præsentationer som hjælp til enten reception eller tekstproduktion. Som en rettesnor anføres at ”Ein Lexicograph wird wissen, dass der Benutzer im Idealfall genau so viele Daten haben möchte, dass sein Bedarf an Information gedeckt ist, aber im Idealfall nur die, d.h. keine unnötigen Data.” (Bergenholtz 2008:9). Produktionsordbogen DDNO er et bud på virkeliggørelse af en ordbog med en sådan enstrenget brugertilgang.

Elektroniske ordbøger (NDO, DDO, DDNO):⁷ Det er også i den elektroniske ordbog relevant at sondre mellem ordforbindelser som er adresse for angivelser, og ordforbindelser som blot er angivelser (dvs. kollokationer og øvrige sprogbrugseksempler), med hver sin søgefunktion eller med forskellig visning af den fremsøgte information.

Cd-rommen til NDO har tre søgefunktioner, foruden ”Opslagsord” også ”Ordforbindelser” og ”Al tekst” hvoraf den sidste er fritekstsøg-

⁷ NDO foreligger på cd-rom med en struktur svarende til papirudgaven. DDO foreligger i uddrag som onlineordbog (under www.sproget.dk). Og DDNO er en ren onlineordbog (under www.ordbogen.com).

ning. De to første er i den nuværende udgave adskilte funktioner hvilket har den ulempe at *ad hoc* og *gul feber* skal findes med hver sin søgefunktion.

Med funktionen ”Ordforbindelser” søger man på faste ordforbindelser som står som adresser underordnet et lemma, fx sekvensen *gul feber* (som står under *feber*) og sekvensen *trappe op* (som står som *trappe {ned/op}* under verbet *trappe*). Tilsvarende søgninger giver lidt forskellige resultater i de aktuelle versioner af onlineordbøgerne DDO og DDNO:

Søgning på sekvenserne:	NDO cd-rom	DDO sproget.dk	DDNO ordbogen.com
”gul feber”	lemma feber: <i>gul feber</i>	lemma feber: <i>gul feber</i>	–
”hele molevitten”	lemma molevitten: <i>hele molevitten</i>	lemma molevitten: <i>hele molevitten</i>	lemma molevitten: <i>hele molevitten</i>
”trappe op”	lemma trappe²: <i>trappe {ned/op}</i>	–	lemma trappe²: <i>trappe op</i>
”anholde om hånd”	lemma anholde: <i>anholde om ngs hånd</i>	– (men eksempler i KorpusDK)	–
”til tåls”	lemma tåls: <i>slå sig til tåls med ngt</i>	– (men eksempler i KorpusDK)	–

Ved søgning på sekvenserne kommer man i alle tre ordbøger, for så vidt søgningen giver resultat, til starten af den artikel som forbindelsen står i, hvorefter man skal finde frem til forbindelsen.

De fem søgesekvenser giver resultat i NDO hvad enten de udgør hele ordforbindelsen eller en del af den. I DDO og DDNO rammer søgesekvensen kun forbindelser der er et fuldkomment match med sekvensen.

I DDO finder man *hele molevitten*, *gul feber* og fx *grønt lys* ved søgning på disse sekvenser, men ikke *til tåls* som står som *slå sig til tåls* under *tåls*.

I DDNO finder man *til tåls* kun med søgesekvensen *slå sig til tåls med* (eller *tåls*) ligesom fx *glad for* kun med sekvensen *være glad for*. Ordforbindelser som står under ”Idiomer”, kan der ikke søges på, det er fx *gul feber* og *anholde om nogens hånd*. Disse kan man så finde ved direkte søgning i *Ordbøgerne over Faste Vendinger* (idiomordbogen.dk).

Søgning på et enkelt ord i en ordforbindelse er i DDO og DDNO det samme som at søge på et lemma. I disse onlineordbøger står ordfor-

bindelser (mere eller mindre konsekvent) opført under hvert betydende ord i forbindelsen. I DDO er således henvisningerne i ”faste udtryk” suppleret med direkte visning af uddrag fra de artikler der er henvist til. DDNO har fx *skue hunden på hårene* under ”Idiomer” ved såvel *skue* som *hund* og *hår*.

I NDO må man benytte søgemuligheden ”Ordforbindelser” hvis man vil fremsøge disse forbindelser ved hjælp af et enkelt ord. Til gengæld kan man som sagt med denne funktion også søge på sekvenser som dele af ordforbindelser, fx *til tåls* som del af *slå sig til tåls med ngt*. Men ud over at man således kan fremsøge infralemmatiske ordforbindelser ved søgning på dele af dem, bør man også kunne søge på dele af flerordslemmaer, fx *hoc* i forbindelsen *ad hoc*. Denne funktionalitet findes sporadisk som henvisningsfunktion i NDO (både papirudgave og elektronisk, fx *memoriam* og *pleno* med henvisning til *in memoriam* og *in pleno*), men forekommer ikke i DDO og DDNO.

Ligesom i papirordbogen må man i den elektroniske ordbog lede sekventielt efter oplysninger i forskellige dele af en artikel, fx når man skal finde frem til en bestemt betydning under lemmaet. Det gælder i NDO såvel som i DDO og i DDNO. Forskellige former for markering af betydningsindgange kan hjælpe på overblikket, en af disse kan være fremhævelse af konstruktionsangivelser som adresser. En funktion som ”skjul tekst” kan også bidrage til overskueligheden ved at artiklen komprimeres idet man kan lukke for bestemte informationstyper; DDNO har en udformning af denne funktion.

Søgning efter en ordforbindelse i en artikel kræver stadig i NDO, DDO og DDNO at man leder efter den i artiklen. Fx søgning på *komme sammen* som man i DDNO når frem til som betydningsnummer 43 efter nogen bladrning under lemmaet *komme* homonymnummer 2. Highlightning af ordforbindelsen eller søgesekvensen kan lette fremfindingen. Men i ingen af de aktuelle versioner af de tre ordbøger er dette tilfældet ligesom man ikke kan stille sig direkte på den søgte del af artiklen i artikelvinduet.

Spørgsmålet om indpasning af ordforbindelser vil fortsat være relevant også i den elektroniske ordbog hvad enten denne er udformet til produktions- eller receptionsbrug eller er en forening af begge. Selv om man kan søge på givne ordsekvenser overalt i ordbogen, vil ordforbindelsernes placering i forbindelse med forskellig status og hermed forbundne forskellige søgefunktioner stadig have betydning.

Indplaceringen af ordforbindelser kan indebære at betydninger der er knyttet til et bestemt udtryk, optræder adskilte. I den elektroniske ord-

bog er der mulighed for at samordne disse, fx ved samlet præsentation flere steder eller ved linkning. Det kan være sådan at en ordforbindelse med overført betydning linkes til en konkret grundbetydning af forbindelsen, ligesom delbetydninger i artiklen kan linkes til betydningsrelaterede ordforbindelser placeret andre steder i artiklen – som i papirordbogen ODS hvor fx der fra betydning 33 *komme efter* under *komme* henvises til *komme* betydning 1. En mulighed i den elektroniske ordbog kan være en samlet præsentation af relevante relationer i et pop op-vindue.

9. Afsluttende bemærkninger

I omtalen af ordforbindelser i det foregående er inddraget fem almenordbøger med delvis forskellig funktionalitet: tre større ordbøger, DDO, DDNO og NEO, og to mindre, NDO og BMO som rummes eller kan rummes i ét bind. Af disse er DDNO designet som netordbog mens de øvrige er papirordbøger, for DDO's og BMO's vedkommende med herpå baserede netudgaver, for NDO's vedkommende med tilhørende cd-rom.

Faste ordforbindelser der er adresse for angivelser, og som er placeret infralemmatisk, er i disse ordbøger enten integreret som delbetydninger: DDNO, NEO, BMO, eller står blokplaceret i bunden af artiklen: DDO – på nær fraseverber som i DDNO er placeret sidst med fortløbende betydningsnumre i den enkelte verbumartikel. I NEO står de som lemmaer i tilknytning til enkeltordslemmaet. NDO behandler faste ordforbindelser som dels integrerede, dels blokplacerede.

DDNO er erklæret produktionsorienteret (DDNO: Om ordbogen). Den integrerede placering af idiomer bidrager ligesom det store antal kollokationer til denne brugertilgang. Derimod peger den samlede placering af fraseverber nærmere på reception. Denne tvetydighed kan ses som afledt af ordbogens struktur idet fraseverberne med de forskellige angivelser de har, ikke kan placeres under etiketten ”Idiomer” og heller ikke som ”Kollokationer”, som er uden angivelser.

NEO er ifølge Malmgren (2008:154) på nogle punkter receptionsorienteret, fraseverbernes status som lemmaer i tilknytning til enkeltverbet signalerer dette, men placeringen af idiomer under forskellige delbetydninger peger på produktion.

DDO, NDO og BMO må ses som polyfunktionelle. Trap-Jensen (2005:190) beskriver målgruppen for DDO som både produktions- og receptionsbrugere. Med hensyn til slutblokplaceringen af ”faste udtryk”

fremtræder denne ordbog som receptionsorienteret. I lighed med DDNO har DDO en artikelstruktur der placerer ordforbindelser som er adresser, sidst i artiklen. Forbindelser som fx *advare om* og *disponere for*, der har at gøre med lemmaets kernebetydninger, og som ikke regnes som ”faste udtryk”, kan ikke have en sådan placering, men står under de relevante delbetydninger som konstruktioner, dvs. som angivelser alene.

I NDO er faste ordforbindelser som er adresser, partielt integrerede. Denne fordeling på henholdsvis delbetydninger af frekvente forbindelser som er relaterede til kernebetydninger, og en samlet blokplacering af fjernere relaterede idiommer, er et forsøg på at tilgodese forskellige brugerbehov. Fordelingen er dog ikke fuldt gennemført i den nuværende udgave af ordbogen.

Selv om det elektroniske medie kan ophæve skellet mellem lemmaer og underordnede ordforbindelser (idiomer, kollokationer, konstruktioner) ved fremsøgning af givne enkeltforekomster, er en strukturering og herunder indordning af ordforbindelser som i papirordbogen stadig relevant når det gælder det bredere overblik og browsing efter information. Som omtalt er markering af typiske konstruktioner som adresser en måde hvorpå der kan gives en ledetråd til de enkelte betydningsindgange. I den polyfunktionelle ordbog kan partiel integrering af faste ordforbindelser være et bud på at imødekomme de forskellige brugertilgange.

Litteratur

Ordbøger

BMO = *Bokmålsordboka*. 3. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget 2005. BMO online: www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html.

DDNO = *Den Danske Netordbog*. www.ordbogen.com/ordboger/ddno/. 2002–2009. Århus: Center for Leksikografi.

DDO = *Den Danske Ordbog* 1–6. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendal 2003–2005. DDO online: www.sproget.dk.

Den Store Danske Encyklopædi. Danmarks Nationalleksikon. København: Gyldendalske Boghandel 1994–2001.

LDOCE = *Longman Dictionary of Contemporary English*. 5th ed. London: Pearson Education 2009.

NDO = *Politikens Nudansk Ordbog*. 19. udg. København: JP/Politikens Forlagshus 2005.

- NDO 1.–15. udgave = *Nudansk Ordbog*. 1. udg., 14. udg., 15. udg. København: Politikens Forlag 1953, 1990, 1992.
- NEO = *Nationalencyklopedins ordbok* 1–3. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs Universitet. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker 1995–1996.
- Nudansk Ordbog med etymologi*. 3. udg. København: JP/Politikens Forlagshus 2005.
- OALD = *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press 2005.
- ODS = *Ordbog over det danske Sprog*. København: Gyldendalske Boghandel 1919–1956.
- Ordbøgerne over Faste Vendinger*. www.idiomordbogen.dk. 2009.
- Politikens Store Nye Nudansk Ordbog*. København: Politikens Forlag 1996.
- Retskrivningsordbogen*. 2. udg. København: Dansk Sprognævn 1996.
- SOB = *Svensk ordbok*. Stockholm: Esselte Studium 1986.

Anden litteratur

- Almind, Richard, Henning Bergenholtz & Vibeke Vrang 2006: Theoretical and Computational Solutions for Phraseological Lexicography. *Linguistik online* 27, 2/06HYPERLINK "<http://www.linguistik-online.de/index.html>" Linguistik online; www.linguistik-online.de/27_06/almind_et_al
- Atkins, B.T. Sue & Michael Rundell 2008: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
- Becker-Christensen, Christian 2004: Sammensatte ord skrives i ét ord. I: Henrik Jørgensen & Peter Stray Jørgensen (red.): *På godt dansk. Festskrift til Henrik Galberg Jacobsen*. København. Wessel & Huitfeldt, 37–46.
- Bergenholtz, Henning 2008: Von Wortbildungen, die sie Kollokationen nennen. I: *Lexicographica* 24, 9–20.
- Bergenholtz, Henning 2009: Hurtig og sikker tilgang til informationer. I: *LexicoNordica* 16 (i dette tidsskrift).
- Braasch, Anna 2005: Kollokationer som fraseologisk kategori set fra forskellige synsvinkler. I: *Hermes* 35, 97–117.
- Brink, Lars 2006: Den fraseologiske terminologi. I: Henrik Lorentzen & Lars Trap-Jensen (red.): *Nordiske Studier i Leksikografi* 8. Oslo: Nordisk Forening for Leksikografi, 39–51.

- Cowie, Anthony P. 1998: Introduction. I: A.P. Cowie (ed.): *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: Clarendon Press, 1–20.
- Farø, Ken 2004: Idiomer på nettet: Den danske idiomordbog og fraseografien. I: *Hermes* 32, 201–235.
- Farø, Ken 2006: Fraseologi. I: *Den Store Danske Encyklopædi. Supplementsbind 2*. København: Gyldendalske Boghandel.
- Farø, Ken & Henrik Lorentzen 2009: De oversete og mishandlede ordforbindelser. I: *LexicoNordica* 16 (i dette tidsskrift).
- Jónsson, Jón Hilmar 2003: Fraseologien i forgrunnen – fraseologisk register som ledd i ordbokens tilgangsstruktur. I: Zakarias Svabo Hansen & Anfinnur Johansen (red.): *Nordiske Studier i Leksikografi* 6. Oslo: Nordisk Forening for Leksikografi, 151–167.
- Lorentzen, Henrik 1996: Lemmatization of Multi-word Lexical Units: In which Entry? I: Martin Gellerstam et al. (red.): *Euralex '96, Proceedings I–II, Part I, Papers submitted to the Seventh EURALEX International Congress on Lexicography in Göteborg, Sweden*. Göteborg: Göteborg University, Department of Swedish, 415–421.
- Malmgren, Sven-Göran 1994: Språkprovens form och funktion i svenska betydelsesordböcker från Östergrens Nusvensk ordbok till Svensk ordbok. I: *LexicoNordica* 1, 107–117.
- Malmgren, Sven-Göran 2008: Collocations in Swedish Dictionaries and Dictionary Research. I: *Lexicographica* 24, 149–158.
- Nimb, Sanni 1996: Collocations of Nouns: How to Present Verb-noun Collocations in a Monolingual Dictionary. I: Martin Gellerstam et al. (red.): *Euralex '96, Proceedings I–II, Part I, Papers submitted to the Seventh EURALEX International Congress on Lexicography in Göteborg, Sweden*. Göteborg: Göteborg University, Department of Swedish, 265–271.
- NLO = Bergenholtz, Henning, Ilse Cantell, Ruth Vatvedt Fjeld, Dag Gundersen, Jón Hilmar Jónsson & Bo Svensén: *Nordisk leksikografisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.
- Svensén, Bo 2004: *Handbok i Leksikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. 2. upplagen. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Trap-Jensen, Lars 1996: Word Relations: Two Kinds of Typicality and their Place in the Dictionary. I: Martin Gellerstam et al. (red.): *Euralex '96, Proceedings I–II, Part I, Papers submitted to the Seventh EURALEX International Congress on Lexicography in Göteborg, Sweden*. Göteborg: Göteborg University, Department of Swedish, 283–291.

Trap-Jensen, Lars 2005: Kommentar til Henning Bergenholtz & Vibeke Vrang: Den Danske Ordbog bind 2 (E–H) og 3 (I–L) – en ordbog for folket eller for akademikere? I: *LexicoNordica* 12, 189–197.

Christian Becker-Christensen
Ordbogsredaktør
JP/Politikens Forlagshus
Vestergade 26
DK-1456 København K
cbc@pol.dk